

# De Heraut

van de

## Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1831 (Staatsblad N<sup>o</sup>. 124.)

Zondag 15 Januari 1899. N<sup>o</sup>. 1099.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden artikelen en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE: Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangegoten door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.

Advertentiën: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel

### Van de gemeene Gratie.

DERDE REEKS.  
LXIX.

Maar die den Heere zoeken,  
verstaan alles.  
Spreuken 28 : 35.

Wel verre er vandaan, dat in het „lijdelijk bij de pakken neerzitten“ vroomheid zou schuilen, blijkt alzooveel rusteloze activiteit in het gebruik der middelen ons van Gods wege ten plicht te zijn gesteld. De „gemeene gratie“ is een genadig bestel Gods, om zonde en ellende in haar doodelijke werking te temperen, en elk kind des menschen, jong of oud, zwak of sterk, rijk of arm, wordt opgeroepen, om voor die tempering van zonde en ellende ook zijn persoonlijke bijdrage te leveren. Daar moet een ieder aan meedoen. Daar moeten allen zonder onderscheid zich voor inspannen. Feitelijk moet daar al onzes levens kracht toe worden aangewend. En zonder overdrijving kan en moet dan ook gezegd worden, dat alle menselijke levensuiting, in deze voorloopige bedeling, dan alleen voldoet, zoo ze op dat stuiten en temperen van zonde en ellende gericht wordt. Wie bij zijn arbeid door die gedachte geleid en bezield wordt, heeft den adel onzer roeping verstaan; wie zich dit doelwit nog niet koos, mist nog de eenheid in zijn streven. Reeds in de middeleeuwen is het uitgesproken: De zonde verduistert de ziel, en daartegen strijdt de kerk in het heilgeheim; de zonde verduistert ons verstand, en daartegen strijdt de wetenschap; de zonde verwoest ons lichaam, en daartegen strijdt de geneeskunde. De zonde, zoo zou men er kunnen bijvoegen, legt vloek op de natuur, en daartegen strijdt alle natuurbeheersching; en zoo ook de zonde ontdekt de samenleving, en daartegen strijdt de studie van wet en recht. Dit nu is nog enkel met het oog op het universitaire leven gezegd. Het wijst op den strijd die elk der vijf faculteiten tegen de zonde en de ellende onderneemt en doorzet. En in zooverre blijkt duidelijk, waarom de geloofvige wetenschap niet mag schuwen, maar tot de instandhouding van universeel leven moet medewerken. Immers juist de universiteit is één der machtigste middelen, om zonde en ellende te keer te gaan, en de strekking der „gemeene gratie“ door het opsporen van de rechte middelen te bevorderen.

Maar natuurlijk reikt het gezegde nog veel verder. Bestrijding van zonde en ellende door de middelen der gemeene gratie is alle voeding en opvoeding, alle kleeding en dekking, alle bevordering van gezondheid en goede woning, al wat warmte aanbrengt in de koude en licht in de duisternis, al wat gemeenschap en verkeer onder menschen bevordert, en de volkeren verbreedt. Landbouw, nijverheid, scheepvaart en handel, alle bedrijf en ambacht, alle nering en omzet, al wat het leven glans bijzet, het verfraait, op hooger toon brengt en veradert; kortom bij al wat zich door menschenhoofd laat uitdenken, en door menschenhand tot stand wordt gebracht, geldt het altoos het gebruik van middelen, die de „gemeene gratie“ ter onzer beschikking stelt, en moet altijd de aandrift ontleend zijn aan het pogen om zonde en ellende te keer te gaan. Het is zoo, die middelen kunnen ook in dienst der zonde worden gesteld, als men ellende en zonde afscheidt, en de zonde voor niets rekent, indien men maar aan de ellende ontkomen kan. Ook is het volkomen waar, dat niet weinigen geen andere ellende te keer gaan, dan die waarvan ze zelven het slachtoffer zijn, en zich niet ontzien daardoor vaak ander ellende te verzwaren. Ook hier stuiten we op misbruik, eijendigheid en zelfzucht, en tot den wezenlijken adel des levens komt ge dan eerst, als ge om Gods wil en uit liefde tot den naaste den strijd voor u doet tegen alle zonde en aller ellende aanbindt. Maar ook zoo toch blijft het als regel gelden, dat de aandrift voor schier alle menselijke bezigheid geboren wordt uit den drang om zonde of ellende te bestrijden; als ook dat schier alle menselijke levensuiting bestaat in het aanwenden van middelen, die de „gemeene gratie“ ons aanwijst en in onze macht stelt.

Intusschen valle op dit „aanwijzen“ en „in onze macht stellen“ dan ook de volle nadruk. Van God gaat de „gemeene gratie“ uit, en van God zijn al de middelen, die wij menschen hebben aan te wenden, om de zonde, en haar gevolgen in vloek en ellende, te bestrijden; maar daarom is het dan ook God, die ons deze middelen doet vinden en ons leert hoe we ze gebruiken zullen. En juist dat laatste wordt vergeten. De uitvinder van het electrisch licht en de electrische

beweging wordt verheerlijkt, maar God, die het Eddison deed vinden, wordt voorbijgegaan. Dit nu verbreekt den samenhang tusschen ons hooger en ons lager leven, en daarom legt de Schrift er zoo telkens nadruk op, dat het beginsel van alle wetenschap, d. i. het uitgangspunt voor al ons weten en kunnen ligt in de erkenning van God als de Bron der gemeene gratie, of gelijk het kortweg heet, „in de vrees des Heeren“. En zoo ook zegt de Spreukendichter: „Die den Heere zoeken, verstaan alles“. Iets wat natuurlijk niet zeggen wil, dat een vroom man zich niet op studie behoef toe te leggen; maar juist omgekeerd bedoeld, dat wie van God uitgaat de beste kansen heeft, om met zijn studie te slagen. Goed gebieden is het halve werk. En zoo ge nu eens niet de personen, maar de volken en natien met elkanderen vergelijkt, vindt ge dan niet metterdaad, dat de Christenatiën, d. z. die volken waartoe de kennis des Evangelies doordrong, en waar God gezocht werd, allengs alles leerden verstaan, en dat daarentegen de Heidenen, d. z. die volken die den Heere niet zochten, verzonken zijn in onmacht en onwetendheid? Japan moge ons nu nabootsen, maar al wat het nabootst, is gevonden en verstaan, niet onder de Heidenen, maar onder die Christen-volken, waar de Heere gediend werd. Zelfs kan men hierin nog verder gaan, en staande houden, dat de vindigrijkheid en de maat van menselijke wetenschap en kennis het sterkst ontwikkeld is onder die volken, die, dank zij de Reformatie, den Heere nader en beter zochten, dan dit in de zuidelijke landen van Europa en Amerika plaats greep. Het is daarom zoo wezenlijk onvroomb, zich vijandig tegen wetenschap en de kennis te stellen. We spreken nu niet van valsche bespiegelingen of van ongeloofstheorieën; we bepalen ons uitsluitend tot hetgeen onze menselijke wetenschap verkrijgt, of onze menselijke kennis uitbreidt, en daardoor onze macht tegenover de natuur verhoogt; en dan zeggen we dat al deze kennis en deze wetenschap niet anders is dan een ontdekken, en het geheim leeren kennen van middelen der gemeene gratie, die God voor ons besteld en bestemd heeft.

Alles hangt hier maar af van het rechte inzicht in de wijze, waarop het God belieft, die aanwijzing en dat ten dienste stellen van de middelen der gemeene gratie te doen plaats hebben. Tweeërlei wijs nu is hier denkbaar: ik kan een kind een som voorleggen met de uitkomst er bij, of ook ik kan het enkel de som opgeven, zoodat het zelf de uitkomst moet zoeken. Het eerste deed God met Noach, toen Noach de arke moest bouwen; het tweede greep plaats, toen de scheepsbouwkunst allengs de regelen zocht en vond, waarnaar een zee-waardig schip te bouwen viel. Of om het in het algemeen te nemen, alle middel der gemeene gratie en het gebruik er van, kon ons of rechtstreeks en terstond door God worden geopenbaard, ofte wel God kon er ons zelf naar doen zoeken, tot wij het vonden. Beide liet zich denken. In het Paradijs vond Adam alle ding gereed, en ook in het rijk der heerlijkheid zal alle ding ons gereed worden voorgezet. Dit ligt duidelijk uitgesproken in het voltooide Jeruzalem, dat niet wij zullen bouwen, maar dat geheel gereed „uit den hemel zal nederdalen“, en gelijke strekking heeft de voorstelling van het Bruijloftmaal, waar alle ding gereed zal zijn. Ja, zelfs in den toestand onzer ellende ontbreken de voorbeelden niet van zulk een rechtstreeksche aanbieding der middelen. In de woestijn heeft Israël veertig jaren als uit de hand Gods geleefd. God zond Israël het manna. God hield in hun kleed de verwerping tegen. God wees hun de bron aan waaruit ze drinken zouden. Werd niet ook Elia, zonder arbeid zijnerzijds, door de raven gevoed? Zelfs is dit in de planten- en dierenwereld de gewone bestaanswijze. „Aanziet de leliën des velds hoe ze bloeien. Zij arbeiden niet en spinnen niet, en toch was zelfs Salomo in al zijn heerlijkheid niet zoo prachtig gekleed als één van deze“. Godes is die macht, en waar het Hem goed dunkt, gebruikt Hij die macht. Ook zonder voedsel hield God zijn Knecht in de wildernis bij het leven, een lange reeks van dagen.

Edoch, en dit is het, waarop het hier aankomt, na den val is de regel van het Paradijs door God teruggenomen, en daarvoor in de plaats deze andere regel gesteld: „Gij zult uw brood hebben en het eten, maar alleen in het zweet uws aanschijns“. In het Paradijs was alles, op de gevloekte aarde was niets gereed. In het leven onzer ellende, moest ter afwering van dood en jammer alles door den mensch zelven, onder gestadige inspanning, met moeite, door zinnen en peinzen, en door arbeid gevonden, uit-

gevonden en in het werk gesteld worden. In dit verband wezen we reeds vroeger op Jesaja 28. Daar is sprake van den landbouw, en ook voor dien landbouw moest allerlei uitgevonden worden. De wijze van bewerking van den grond, de keuze van het zaad, de bewatering, het wieden, de tijd van oogsten, de wijze van het dorschen, en zooveel meer. Heeft nu de landbouwer dit zelf gevonden, of heeft God het hem geleerd? En dan moet het antwoord luiden: Zelf gevonden, maar doordat zijn God hem onderrichtte. Het staat er zoo duidelijk: Zijn God onderricht hem van de wijze, Hij leert hem. Maar hoe? Kreeg de eerste landbouwer een handboek mee? Zond God hem een engel om hem alles voor te doen? Gaf God hem een mondelinge openbaring? Niets van dit alles. God gaf hem den grond, een hoofd om te denken, en een hand om te werken, en voorts honger. Door dien honger prikkelde God hem. In zijn gedachte leerde God hem nadenken. En zoo moest hij probeeren. Eerst zoo, en toen het niet lukte, weer anders, tot eindelijk de één dit, en de ander dat vond, en de uitkomst er het zegel op drukte. En toen deed de één het den ander na, en ging het van vader op kind over, en zoo is de landbouw machtig geworden, en op die wijze heeft God ons de wijze om het land te bebouwen, in een reeks van jaren, ja, van eeuwen, allengs geleerd.

Het is daarom zoo door en door verkeerd, als men zich gaat inbeelden, dat voor zulk een vak thans niets meer te leeren valt. Gods onderricht gaat rusteloos door, en door alle eeuwen heen, ontdekt Hij ons nieuwe krachten, en nieuwe middelen, en nieuwe wijzen van doen, ook bij den landbouw. Alles hangt saam, alle scheikundige elementen in bodem en lucht. Dien saamhang leert men eerst slechts in den grove kennen. Maar allengs verrijkt die kennis zich. Alle nieuw verworven kennis heeft dan weer haar toepassing op den landbouw en op de bereiding der landbouwproducten, om den bodem meer te doen uitleveren, om den arbeid te vereenvoudigen, om de producten beter te kunnen bereiden; en in dit alles werkt aldoor de „gemeene gratie“ Gods, die onze macht over de natuur verhoogt, ons milder en beter oogst schenkt, en ons de vruchten der aarde in edeler vormen geeft. En al is het nu alleszins waar, dat soms verwalen waanwijsheid niet vooralslag aankomt, die geen stand houden, toch staat het evenzeer vast, dat tegen God ingaat, wie meerder kennis en beter inzicht tegenhoudt. Door allerlei probeersel heeft God ons geleerd al wat we nu reeds weten, en door allerlei probeersel moet nog steeds onze kennis verrijkt worden. Wie dit niet wil, ontvangt zijn straf vanzelf daarin, dat een ander hem overleugelt en voorbischiet. En als onder heel een volk deze verkeerde geest post vat, is het eenvoudige gevolg, dat de landbouwers van een ander volk ons den loef afsteken. In de 16e eeuw waren de Nederlandse landbouwers de leermeesters van Europa. Wij waren het verst, en daardoor bedongen onze producten de hoogste prijzen. En als weer iets van den geest der vaderen onder ons mag wakker worden, moet zich dit ook hierin betoonen, dat we ons steeds meer, en beter, en verder door onzen God onderrichten laten, niet alleen in den Heidelberger Catechismus, maar ook in den Catechismus van den Landbouw, in den Catechismus van de Nijverheid, en in den Catechismus van den Handel. Dit toch spreekt vanzelf: Al wat naar aanleiding van Jesaja 28 over den landbouw werd gezegd, is precies evenzoo van toepassing op alle overig menscheijk bedrijf.

Dat het nu metterdaad God is, die ons van alle deze dingen onderricht, en dat de mensch zelf niets van dit alles uit zichzelf heeft, is voor wie even doordent, terstond duidelijk. Immers het geldt hier het vinden en aanwenden van krachten, die een mensch niet uit zijn verbeelding kan halen of verzinzen, maar die in de natuur aanwezig moeten zijn. Wat in de natuur niet aanwezig is, niet inzit, en niet werkt, mag in de afgetrokken voorstelling gedacht worden, maar leidt nooit tot eenig resultaat, en geeft geen uitkomst. Werking, kracht en uitkomst, blijvend resultaat en werkelijke winste is er dan alleen, zoo wij iets ontdekken, dat in de natuur als kracht of verhouding inzit, en nu door ons kan worden aangewend en toegepast. De mensch kan het niet in de natuur inbrengen, maar er alleen uithalen, en wie het in de natuur aanwezig doet zijn, is niet de mensch, maar is God, die de natuur schiep. Ook brengt God die dingen niet pas in de natuur in, als wij ze vinden, maar Hij besloot ze in die natuur van meet af. Dan hebben wij menschen eeuwenlang met uiterst gebrekkige hulpmiddelen, onderwijl al

wat we voor de volmaking van het bedrijf noodig hadden, als het ware voor onzen voet lag. Maar wij zien het niet, wij zijn er blind voor. Niet slechts één mensch, maar alle menschen. En als we dan eeuwenlang in onze blindheid hebben voortgestrompeld, dan doet God opeens aan een man er zijn oog op vallen. Die ziet het, die grijpt het, die spreekt het uit. En dan hooren en weten allen het. En dat noemt men een ontdekking of uitvinding, waarbij dan God, die in zijn genade er ons mee verrijkt heeft, bijna altoos wordt vergeten, of erger nog, wordt verloochend. Dan toch gaat die wetenschap pochen op haar vondsten, en stelt zich aan, als ware zij de machtige die het gedaan had, daar zij toch met al haar vondsten, niets kon scheppen of kon voortbrengen, en alleen werken kon met krachten, die zij als door God geschapen vond.

Maar evenmin mag het voorgesteld, alsof men hier met de vrucht der particuliere genade te doen had. Al wat onze kennis van de natuur verrijkt, is bestemd voor den mensch als mensch, voor alle menschen, voor het menscheijk leven in zijn geheel. Vroom of niet vroom maakt hier geen onderscheid. Zelfs heeft God het zoo beschikt, dat de zonde alle deze onderrichtingen die Hij in zijn genade aan den mensch gaf, in haar voordeel misbruiken kan. Scheikunde leert ons ook vervalsching van voedingsmiddelen; de dief en oplichter maakt evengoed voor zijn booze plannen gebruik van de telegraaf als gij; technische kunst levert ook aan den moordenaar een verjand wapen, dat te doodelijker treft. Zoo blijft alle deze kennis een gemeen goed der menscheijkheid, zoals ze is, goed en kwaad. Het is en blijft „gemeene gratie“, en in den dag des oordeels zal de mensch, en zal de menscheijkheid ook daarvoor verantwoordelijk staan, of ze deze schatten der „gemeene gratie“ ter wering van ellende gebruikt, of ter vergering van ellende misbruikt heeft. God geeft ons alle deze onderrichtingen ten zegen, aan ons de schuld zoo we zelfs het medicijn in een gif verkeeren, en onze ellende verscherpen. Maar wat ook onze keuze zij, God wijzigt daarnaar zijn ordinantie niet. Die ordinantie is en blijft, dat alle deze schatten der „gemeene gratie“ gemeen goed zullen zijn. Ze zijn geen privaat bezit van de vromen, geen bijzondere weide voor wie tot de schaapskooi Christi behooren. De gemeene gratie en al haar schatten strekken zich juist zoover uit, als ons menscheijk geslacht strekt. En om ons dit te beter te doen verstaan, en alle misverstand hier uit te sluiten, is het zelfs lang niet zeldzaam, dat God voor zulke uitvindingen het oog ontdekt, niet van één zijner knechten, maar van een ongelovige, die Hem verwerpt. De kinderen der wereld zijn in hun geslacht vaak rijker met vindingsgave bedeeft dan de kinderen des lichts. Ja zelfs is het volstrekt niets ongewoons, dat juist de kinderen der wereld van zulke uitvindingen en ontdekkingen het eerst en best partij trekken, en dat de discipelen des Heeren eerst zeer laat achteraan komen, om van hetzelfde genot profijt te hebben. In menige gelagzaal zat men reeds bij electrisch licht en gelijkmatige stoomverwarming, terwijl in tal van kerken nog bittere koude werd geleden en bij een wat late namiddagbeurt schemer het gebouwen overtoog. Bijna nooit dat de kerk in zulke dingen voorgaat, althans in Europa niet. Het is of de onderrichting Gods op natuurkundig gebied voor haar niet bestaat. En dit nu is uitsluitend een gevolg van het te eijendijf staren op de particuliere genade, en een feitelijk voortleven, alsof daarnaast en daarachter geen „gemeene gratie“ Gods in deze wereld bestond.

Nog een tweede opmerking, ten bewijze dat het God is, die ons van deze dingen onderricht, en naar wiens stem we dus te luisteren hebben, zij hier aan toegevoegd. Ze is deze, dat er samenhang, voortgang en opklimming in dat onderricht is. Menschen in verschillende landen, die niets van elkaar afwisten, en menschen uit verschillende eeuwen, die elkaar nooit spraken, ontdekten elk op hun beurt onderscheidene dingen, en toch bleken deze onderscheidene dingen van achter in verband te staan, en in geregelde orde op te klimmen, en ons verder te brengen. De zonde sloeg ons uiteen, en daardoor kwam het dat eeuwen lang schier elke gemeenschap tusschen volk en volk was afgebroken. Denk maar eens in, wat tijd en moeite het zelfs nog in de dagen der Reformatie kostte, om een brief van hier naar Weenen te krijgen, en aan wat lijfsgevaar zich blootstelde, wie van Amsterdam naar Geneve toog. De briefwisseling dier dagen geeft er staal na staal van. Toch is gemeenschap tusschen de volken altoos stuiting en tempering van een dergelijken volgen van de zonde. En zie nu, hoe in

geleidelijke op-elkander-volging die gemeenschap allengs gemakkelijker gemaakt en versneld is. Thans reist men reeds heel de wereld om in evenveel dagen als men nog voor drie eeuwen noodig had, om in ons éne kleine werelddeel van het Westen naar het Oosten te trekken. En als men teruggaat tot in de dagen der Volksverhuizing, dan waren het toen weken, wat in de 16e eeuw reeds dagen waren. Een machtige postverbinding brengt het menscheijk woord thans voor bijna geen geld naar alle einden der aarde. En als het noodig is, en ge geld hebt om het telegraafnet der wereld te gebruiken, gaat uw woord in enkele uren heel de wereld om, en hebt ge antwoord terug. Nu lag dit alles natuurlijk reeds van de dagen van Adam en Noach af in de natuur in. Geen enkele kracht is er bijgekomen. Het zijn al van meet af bestaande krachten waarmede dit alles gewerkt werd en wordt, en het is in geleidelijke opvolging dat ons geslacht van het éne op het andere gekomen is, en de éne kracht voor, de andere na ontdekt heeft. Ge moet dus van tweeën één erkennen, of dat dit alles vrucht van het toeval is, d. w. z. ge moet het onverklaard laten (want het toeval is zinloos en redeloos); of ge moet wel erkennen, dat God dit alles alzoov van meet af voor ons besteld en bestemd had, en het ons te zijner tijd heeft doen vinden en ontdekken. Maar dan ligt er ook ondank en onvroombheid in, niet alleen waar de man van wetenschap vergeet God van dit alles de eere te geven, maar evenzoo als gij, als kind van God, datgene wat God ons vinden deed en toonde, niet gretig aangrijpt, aanwendt en gebruikt. God toont het en ontdekt het ons, om ons leven gelukkiger te maken, en wat dan te zeggen van hen, die heuscheijk nog wanen vroom te zijn, indien ze deze goede dingen onzes Gods liggen laten, en alzoov door feiten toonen, dat ze er niet van gediend zijn? Een vergrijp daarom te ernstiger, omdat de historie leert, hoe de vromen altoos eindigen, met ze toch te aanvaarden, maar dan niet als gave onzes Gods, maar als ons opgedrongen door gewoonte, mode of gang van zaken. Dan niet als vrucht van gemeene gratie, maar dan als uitwerksel van gemeen gebruik.

### „Alzoov lief de wereld.“

Want alzoov lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijnen eeniggeborenen Zoon gegeven heeft.  
Joh. 3 : 16.

Christus' kerk slingert eeuw aan eeuw tusschen de twee polen van een scherpe tegenstelling.

De eenheid, de harmonie is uit ons leven weg. De harmonie waren eens op aarde, en onder den nieuwen hemel zullen ze met het nieuwe Jeruzalem weer uit den hemel op deze aarde nederdalen. Eens komt die heerlijkheid terug. Maar nu derven we die harmonieën. Nu huren we ze niet op aarde heerschen. De zonde is een wigge, die alles splitst door. En ook waar God in zijn ontfermd mededogen die scheur weer heelen komt, daar kan dit heil Gods voor het oogmerk toch niet anders doen, dan een nieuwe tegenstelling aan al de bestaande tegenstellingen, die ons leven verleen en verscheuren, toevoegen. Als God zijn Zoon aan de wereld geeft, ontstaat er volstrekt geen harmonie, maar dan betuigt Jesus zelf het: „Ik ben niet gekomen om (harmonie en) vrede te brengen, maar (tegenstelling en het scherpe) zwaard“. Een woord, dan eerst in zijn diepe en in zijn verre strekking door u verstaan, zoo ge inzicht dat Christus niet slechts een nieuwe tegenstelling aan de bestaande tegenstellingen heeft toegevoegd, maar dat hij een tegenstelling in het leven heeft geopen, die alle bestaande tegenstellingen in scherpte, in diepen ernst, en in onverzenlijk karakter zeer verre overtreft: de tegenstelling tusschen Christus en de wereld.

En wat nu het opmerkelijkst is, in deze nieuwe, alles beheersche tegenstelling is niet alleen een uitwendige, zoodat gij als Christen aan de éne zijde staat, en de wereld tegen u over ligt, maar deze tegenstelling snijdt tot in uw geloof in.

Heet het toch in het apostolisch woord: „Hebt de wereld niet lief“, hier staat tegenover dat God de wereld niet met een alles overwinnende liefde liefheeft, en dat gij, als geliefde kinderen, na volgers Gods moet zijn.

Heet God de wereld alzoov liefgehad, dat Hij om harenwil zijn eeniggeborenen Zoon zond en hem overgaf in den dood, dan stelt dit ook u den eisch, dat ge de wereld alzoov liefhebben zult, dat geen offer voor haar u te zwaar valt.

Christus zelf drijft hier alzoov de wigge in uw geloof in.

Als de wereld veroordeelende en tegen de wereld optredende, eischt hij van u, dat ook gij de wereld haten zult.

Maar ook omgekeerd, eischt hij ook van u, dat gij die wereld zult liefhebben.

Ge moet ze mijden, en toch moet ge haar zoeken.